

Valerija Pavšič: STANOVANJSKA VPRAŠANJA MOJEGA ŽIVLJENJA

1969

Sanjam o svoji sobi. Stara sem deset let, sedmi otrok v družini. Živimo v majhni mežnariji, v zameno za dnevno zvonjenje in skrb za bližnjo cerkev. Naše stranišče je zunaj, na štrbunk, postelje si delimo, vsak z ene strani ležimo, poleti se na dišeče seno na skednju preselimo, pozimi tudi v predalu ali na klopi ob peči spimo – s pomočjo dveh stolov in deske postane ležišče za dva. Ata načrtuje novo hišo, graditi znamo, večkrat sodelujemo pri prenovah ali gradnjah stavb v vasi. Beton delavci mešajo ročno: na velikem kupu peska in cementa po dolžini naredijo vdolbino, vanjo nalijejo vodo, na obeh straneh z lopatami mešajo pripravljeno maso, dokler ne nastane kremast beton. Ob novogradnjah s strojem izdelujejo glinene zidake, otroci jih zlagamo na deske, kjer se posušijo, potem pa s podajanjem iz rok v roke na kupe. Skrbimo tudi za čistočo delovnega orodja, prinašamo vodo, strežemo pijačo. Ata zidake odpelje na gradbeno parcelo v dolino, kjer naj bi zrasla naša nova hiša. Počasneje gre kot pri vrstnici sovaščanki, s katero sanjava skupaj – njen oče je zaposlen v rudniku in zasluži več, naš ata na žagi manj. Sanje o toplem domu z lastno sobo se sesujejo mrzlega zimskega dne, ko sosed na saneh s konjsko vprego pripelje očeta – našli so ga v snegu na pol poti z avtobusne postaje, mrtvega položijo na klop ob peči, sedim na robu peči in ga kličem, odziva ni, hiše nikoli ne zgradi.

1979–

Sanjam o svojem domu. Stara sem dvajset let, srečno zaljubljena, ob zaključevanju višje zdravstvene šole se poraja misel na otroka. Ko prvič zanosim, sprejmeva možnost bivanja v hiši njegovih staršev kakih petnajst kilometrov od mojega dotedanjega bivališča. Stanovanje v prvem nadstropju je brez kopalnice, potrebno obnove in dozidave – stavbo je kot zapuščeno italijansko kasarno kupil in delno prenovil tast. Veliko delava sama, glede na finančne možnosti, pri kreditiranju imajo prednost novogradnje. Pesek za beton na obrežju bližnje reke nakladava na prijateljev traktor, da ga pelje do hiše. Mivko nabirava na obrežjih nekoliko bolj oddaljene reke in ga v vedrih nosiva v doma izdelano avtomobilsko prikolico. V manjšem peskokopu preko odslužene železne posteljne mreže sejeva in pripravlja pesek za omet. Malta je kljub izdatni količini dodanega apna tako pusta, da je zidarjeva jeza neizbežna. Apno in cement v trgovini pogosto nista dobavljiva. Tast iz trde pločevine oblikuje model, sto petdeset blokov za pozidavo garaže in prostora nad njo ročno izdelava sama. Takole gre: model za vsak

blok položiš na ravno desko, vanj postopno nalagaš po recepturi pripravljen beton in ga spotoma temeljito tlačiš z železnim pravokotnim batom, dokler ni model poln do roba. Nekaj trenutkov zatem iz pantov na vogalu modela z občutkom izvlečeš zatič, model počasi razpreš, ga odstraniš in opazuješ kakovost opravljenega dela: če je bil beton premoker, se izdelek sesede; če je bil presuh, se razsuje; če je bilo vse prav, blok ponosno obstane na mestu, se v naslednjem dnevu posuši in utrdi, potem ga zadovoljno prestaviš na počasi rastoči kup in kasneje v zid garaže. Dom je kljub ledenim rožam na steklih pred menjavo oken od vsega začetka topel, v njem ljubezen sprejme tri nova življenja, en sin se poslovi, še preden pride na svetlo in plano, hči in sin rasteta in se krepita.

1989—

Sanjam o čisto svoji hiši. Stara sem trideset let, bivamo v isti hiši kot moževi starši in brat, naše stanovanje je tesno, svojo sobo sva odstopila odrasčajoči hčeri, pozimi spiva na jogiju v dnevni sobi, poleti v večji sobi nad garažo. Odpre se možnost za nakup komunalno neopremljene parcele z gradbenim dovoljenjem na pol poti do mojega rojstnega kraja. Prihranke dopolni mamin prispevek iz italijanske pokojnine po očetu, ki je bil med drugo svetovno vojno mobiliziran v italijansko vojsko na Sardiniji – morda pa mi pokojni oče na ta način pošilja podporo pri uresničitvi otroške želje, razmišljam. Prva investicija je nakup desetih betonskih kanalov za makadamsko cesto do parcele, ki je po vsakem dežju razrita. Sledijo betonski mešalec, dve samokolnici, mavtarka, nekaj veder, sodov, lopat in drugega orodja. Leseno barako, ki nama jo podari dotedanji sosed, razstaviva in po delih znosiva pol kilometra do ceste, pripeljeva na parcelo in jo ponosno postaviva na rob za spravilo orodja in priročno kuhinjo. Iz bližnjega potoka po površinski cevi speljeva vodo, urediva začasni električni priključek, sodelavka mi odstopi precej »fršalnge« – lesenih desk, tramičev, letev za izvedbo površin pred betoniranjem. V gozdu moževega sodelavca nažagava tanjše posušene smreke – »sušice« za »pulce« – podpornike pri ploščah, za vrček piva nama jih sodelavec tudi pripelje na parcelo. Drugo leto sledi planiranje in izkop terena in temeljev, zakoličba hiše in vlivanje temeljev – »fonde«. Osamosvojitve Slovenije nama ob vseh spremembah prinese novo upanje na stanovanjski kredit – možnosti se iz podjetij preusmerijo na novoustanovljeni republiški stanovanjski sklad. Trikrat se prijaviva, trikrat neuspešno: prvo leto, ker ne gradiva v strnjem naselju; drugo leto, ker to ni naše prvo reševanje stanovanjskega vprašanja; tretje leto pa, ker smo že zrasli in nismo več mlada družina. Tako material kupujeva na čeke in koristiva dovoljeni limit. Eno leto se povzpne do prve plošče, drugo do druge, tretje pokrijemo streho. Še vedno zidamo z betonskim mešalcem, beton s hruško je predrag za naše zmožnosti. Pri zalivanju plošč,

pozidavi etaže, postavljanju ostrešja in pokrivanju strehe sodelujejo mojstri in ekipa od petnajst do dvajset sorodnikov, prijateljev in sosedov. Midva postreževa s pijačo, priboljški in malico, s kuhanjem začnjam pred zoro, da je vse pravočasno pripravljeno. Dobra hrana in druženje ob zaključku uspešno opravljenega dela sta v zadovoljstvo vsem sodelujočim. Leto za letom dograjujemo hišo, zaradi izrazito strmega terena postavljamo potrebne oporne zidove, s sodelovanjem krajevne skupnosti urejamo cesto, napeljemo vodovod in telefon.

1999–

Sanjam o zaključku del in vselitvi v novo hišo, kjer bom končno imela svojo sobo. Stara sem štirideset let, vsakodnevno razpeta med zahtevno, a izpolnjujočo službo medicinske sestre, domom, družino in gradnjo hiše. Hči se deloma že odseli, med tednom biva v ljubljanskem dijaškem domu. Vedno več se angažiram tudi pri skrbi za bolešno mamo. Lopato odložim, še naprej pripravljam malice za delavce. Najeta ekipa nadene fasado, ki svetlo zasije. Leta 2003 se spomladi poslovimo od mame, jeseni se preselimo v novo hišo – trinajst let po nakupu parcele in začetku del. Z možem imava svojo spalnico. Kasneje ob hiši zgradimo še eno poslopje z garažo, garažo v hiši pa preurediva v novo spalnico. Sanje so postale resničnost, ki me navdaja s hvaležnostjo.

Do danes

Najina spalnica v novi hiši je najina, pogosto pa jo deliva z vnuki, ki pridejo na počitnice. Na peči v dnevnem prostoru je najbolj toplo, ko se tam zberemo skupaj z družinama hčere in sina – devet vnukinj in vnukov prinaša polno veselja. Hči v tej hiši nikoli ni bila zares doma, že leta 2005 se je poročila in odselila. Po svojih močeh sva z možem pomagala pri preurejanju stare hiše zetove stare mame v njun prvi dom in kasneje pri novogradnji na istem dvorišču – dolgo sta iskala, kje in kako bi se ustalila, nazadnje sprejela v dar parcelo ter z lastnimi in našimi prihranki in kreditom gradnjo zaupala inženiringu – v 2014 se je v pol leta zgodilo vse, od izkopa do selitve! Mlada zakonca sta sicer aktivno sodelovala pri odločitvah o številnih podrobnostih, nikoli pa nista prijela lopate, po službi sta se popoldne posvečala rastoči družini, se veselila, da načrti postajajo resničnost, in delavcem kvečjemu skuhala kakšno kavo. Sin si je s partnerko dom uredil v prvem nadstropju naše hiše, tudi njemu ni bilo treba mešati malte.

Moje življenje so tudi moja stanovanjska vprašanja. Hkrati pa jih življenje neskončno presega – veliko večje in globlje je od zidov in prostorov. Dom je tam, kjer so ljubljene osebe, in tak dom sem vedno imela.